

המורה כלומד ומלמד

מחוייה של למידה לחווייה של הוראה

א. רציונל

המורה הוא דמות המפתח להבטחת למידה משמעותית במוסדות החינוך. "אי אפשר לשפר את הלמידה מבלי לשפר את ההוראה", קובע דו"ח מקינזי¹. לאור האתגרים שבפניהם ניצב המורה בתקופתנו - המאופיינת בהשתנות מהירה, חוסר ודאות והשפעה גוברת של הסביבה המתקשבת והדיגיטלית על התלמידים ולמידתם - נדרש פיתוח מקצועי מתמיד. הפיתוח המקצועי בא לתת מענה ללמידה של עובד ההוראה לאורך הקריירה המקצועית שלו ונועד לחזק את מקצועיות עובד ההוראה ואת מעמדו. הנחת המוצא היא שהוראה משמעותית היא הוראה המאפשרת למידה משמעותית, ולמידה משמעותית היא תולדה של בנייה הכוללת למידה פעילה ועצמאית וחשיבה ביקורתית ויצירתית. על הפיתוח המקצועי ליצור תנאים המאפשרים למידה חווייתית ומשמעותית של המורה כלומד ולכוון את עו"ה לקידום הוראה משמעותית כמלמד.

על תהליכי הפיתוח המקצועי לאפשר לעו"ה להיות מכוונים לקידום למידה משמעותית ע"י זימון סביבת למידה שתספק חווייה של מעורבות הן מבחינת התהליך והן הבנה מבחינת התוצר. להניע ולהנחות את הלומדים לאתר, לעבד, לבקר וליצור ידע, לחשוב, לשאול שאלות ולהיות שותפים בתהליך הלמידה.

על הפיתוח המקצועי לאפשר למידה טובה המאופיינת בעניין, בדריכות, בסקרנות, בהנעה פנימית של הלומד ולאפשר את מעורבותו בתהליך הלמידה. משתתפים בה כל חלקי התודעה החשיבה, הדמיון, הרגש, התשוקה, הזהות. יש לתת בידי המלמד כלים להנחיה המעודדת בשיטתיות למידה פעילה.

כדי שהפיתוח המקצועי ייתפס ע"י עובד ההוראה משמעותי לצמיחה ולאיתגר מקצועיים וכדי שעובד ההוראה יצליח להעמיק את ההבנה בנוגע לתהליכי הוראה/למידה ובנוגע לתלמידים שאותם הוא מלמד, צריכים להתקיים תהליכים שיש בהם גמישות ובחירה, והרחבת מגוון המתודולוגיות המותאמות לפריחה של למידה משמעותית.

ב. תהליכי פיתוח המקצועי המאפשרים למידה משמעותית של המורים:

1. **מיקוד בעובד ההוראה כלומד מבוגר**: הפיתוח המקצועי הינו במה לידע ולניסיון שכבר יש לעובדי ההוראה ולשמירת הרצף בין הניסיון והידע לבין הידע הנרכש, באמצעות למידה פעילה רלוונטית תוך עיבוד פרשנות והכרעה, התנסות אישית, המשגה ולמידת עמיתים במרחב בטוח ופתוח וקיומה של הבנה ומעורבות קוגניטיבית ורגשית.
2. **ביצוע הפיתוח המקצועי בהקשר חברתי**: המידע הופך לידע באמצעות תהליכים חברתיים של **שיתוף והשתתפות**, תוך בחינה מחודשת של הניסיון החינוכי שלהם ושל עמיתיהם. משום כך, במערכות יחסים ולמידה מקצועית מתקיימות **התייחסויות-גומלין (אינטראקציות) חברתיות** אשר תומכות את בניית הידע וההבנה.
3. **התחשבות בסגנונות הלמידה וההנעה וכן ברמות ההתפתחות של למידתם**: הפיתוח המקצועי מאפשר לעו"ה ללמוד ולהתפתח במגוון סגנונות למידה.
4. **זימון שיח רפלקטיבי**: הפיתוח המקצועי מזמן לעובד ההוראה רפלקציה ככלי רב חשיבות בהתפתחות וכמתודה פדגוגית מרכזית בהוראתם
5. **יישומיות**: על הפיתוח המקצועי להעניק לעו"ה הלומד תובנות וכלים חדשים ועדכניים ליישום בכיתה. לשם כך ניתנות הזדמנויות ליישום ואימון ולאפשר עיסוק בפתרון בעיות, כלים להתמודדות עם אתגרים מקצועיים, שיטות הוראה וסוגיות פדגוגיות המותאמות למאה ה-21
6. **התחשבות בצורכי ההנעה של המורים**: הישגיות, היכולת להשפיע, השתייכות.²

¹ Barber, M & Mourshed, M. 2007. How the world's Best-Performing School Systems Come Out On Top. Mckinsey & Company

² וידיסלבסקי, מ', אשורת, י', גיל, ח', כדן, ק', חדד, כ, ושמש, ד'. תשס"ז. במה להתפתחות מקצועית. 4 הממ"מים, גיליון מספר 18. ירושלים: משרד החינוך. האגף לחינוך יסודי. <http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/30FB0425-3CDB-4467-B5F0-E63A88728FE4/52899/yarkhon18.pdf>

ג. חווית הלמידה המשמעותית בתהליכי הפיתוח המקצועי – התנסויות, תוצרים, ביטויי התנהגות

על למידת המורים כשלעצמה להוות דוגמה ומופת ללמידה משמעותית. יש ליצור תנאים המאפשרים התנסות בלמידה משמעותית, ראיית תהליכי הלמידה כמאפשרים יישום תהליכי הוראה משמעותית, התאמת שיטות ההוראה לסביבת העבודה של המורה ועידוד יוזמות של אסטרטגיות וכלים מותאמים. שכלול מתמיד של אסטרטגיות הוראה-למידה-הערכה והתאמה ללומדים השונים

בין המורה כלומד למורה כמלמד

למידה משמעותית "משנה את התנהגותו, עמדותיו, ואולי גם את אישיותו של הלומד", אומר רוג'רס³. למידה כזאת כרוכה לא אחת בחדוות גילוי והישג, אך לעיתים היא כרוכה גם בהתנגדות, כאב, תסכול, חשש וכד'.⁴ למידה משמעותית של המורה כשלעצמה אינה ערובה לכך שהמורה יהיה מסוגל לזמן למידה משמעותית לתלמידיו. מהמורים נדרש לעיתים לשנות עמדות, תפיסות, גישה ודפוסי פעולה ולאמץ מיומנויות חדשות. כדי שהמורה יהיה מסוגל לזמן למידה משמעותית לתלמידיו, עליו להיות מכוון ומחויב לכך. כמו כן יש להושיט לו לעיתים סיוע מעשי באמצעות תיווך, אימון והדרכה, ולתמוך בו על ידי עידוד ויצירת סביבת עבודה בטוחה ומאפשרת לטעות, להתנסות ולהעז.

דוגמאות:

התנסויות למידה של עובד ההוראה	תוצרים אפשריים	ביטויים התנהגותיים במעשה הלמידה (ערך, מעורבות, רלוונטיות	ביטויים התנהגותיים במעשה ההוראה (ערך, מעורבות, רלוונטיות
פיתוח יוזמה ולמידת חקר, קבלת החלטות, למידה שיתופית	פורטפוליו, תוצר דיגיטלי, מצגת, סרטון, בלוג, תערוכה, עבודת חקר.	יוזם ומטמיע את יוזמתו בביה"ס, חוקר את עשייתו החינוכית במחקר שדה, ליווי קהילות מקצועיות ומורי מורים, מגלה עניין ומעורבות פעילה, מתמיד בביצוע המשימות, נוטל אחריות על תהליך הלמידה, משפר את תפקודו, בונה את זהותו המקצועית	
שימוש בסרטים מצולמים בנושאים גנריים, דיון, ובתחומי הדעת, למידה מהצלחות, העמקת הידע וההבנה, רפלקציה	פורטפוליו, תוצר דיגיטלי, מערך למידה מותאם, שיפור יכולת הלמידה, תיעוד	נוטל אחריות על תהליך הלמידה, מגלה עניין מתמיד בלמידה ובביצוע המשימות, יצירתי	
מודל דינמי, משחקי סימולציה, בחירה, למידה שיתופית, למידה מהצלחות	יוזמה, פורטפוליו, פוסטר, מצגת, תיעוד, יצוג גרפי, עבודת חקר, פרויקט בית ספרי, נושא קבוצתי	העצמה, נוטל אחריות על תהליך הלמידה, מגלה עניין מתמיד בלמידה ובביצוע המשימות, יצירתי	
פיתוח מקצועי בגמישות פדגוגית-דיון, למידת חקר, תצפיות	השבת תהליכי הפיתוח המקצועי, שיפור בעבודת המורה, תכנון מושכל של המשאבים	העצמת מורים מובילים, התאמה לצרכים, מגלה עניין, אחריות על תהליך הלמידה	
הערכה שלם למידה (הל"ל) פיתוח מקצועי בית ספרי בשלוש רמות: שיח אישי בין מורה לתלמידיו, קהילות מקצועיות, פיתוח בית ספרי להבניית התרבות הבית ספרית, חיפוש ופרשנות של ראיות, מעגלי הערכה/חקירה, קישור בין ידע פרקטי לידע תיאורטי ומחקרי: העמקת הידע וההבנה.	פורטפוליו, מטלות ביצוע, למידת חקר, שאילת שאלות, הסקת מסקנות, ייצוג גרפי, ארגון תהליכי הל"ה, שיפור יכולת בתהליכי ההוראה מותאמת דיסציפלינה והנגזרות ממנה	מפתח יוזמות, אסטרטגיות וכלים מגוונים בתהליכי הוראה-למידה-הערכה, העצמה, מענה לצרכיו, נוטל אחריות על תהליך הלמידה וההוראה, מגלה עניין מתמיד בלמידה וביצוע המשימות, יצירתי, משפר את תפקודו, מגלה מעורבות במשימה ובהפקת התוצר, שואל, נוקט עמדה, נוטל אחריות על תהליך הלמידה, יוזם הרחבה והעמקה של ידיעותיו	
קהילות למידה ולמידת עמיתים מורים לומדים ומלמדים, שיח עמיתים, בתי מדרש, קהילות וירטואליות, למידה בלתי פורמלית, סוג ידע העומד במרכז כל קבוצה - ידע אקדמי-פרקטי-רפלקטיבי בקבוצות שונות, למטרות שונות במודלים. שונים, למידה מתוך הקשר - ניתוח מקרים, צפייה בסרטים, ועוד	קהילה ממוקדת בלמידת התלמידים ומכוונת את למידתה בעצמה, ניתוח נתונים וראיות, הסקת מסקנות, שינוי בתהליך ההוראה על מנת לשפר את ההוראה ואת למידת התלמידים העלאת המודעות בהקשר לתפיסות, תובנות וכשירויות.	העצמה, רלוונטיות, רפלקציה, שיתופיות, דיאלוג רפלקטיבי, חוויה, הקשבה, מעורבות רגשית וקוגניטיבית	

" לב העניין בכל רפורמה הוא היחסים בין תהליכי ההוראה לתהליכי הלמידה, לא נעלם מאיתנו כי הוראה אפקטיבית מניבה למידה אפקטיבית"...רורברט מרזן

³ רוג'רוס, ק', תשל"ד. החופש ללמוד.תל אביב: ספריית פועלים

⁴ Boeree, C.G. Teaching, Learning, and Phenomenology of Meaning/
<http://webspace.ship.edu/cgboer/meaning.html>

